

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ

Навчально-методичний посібник

для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 29 «Міжнародні відносини»
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

Харків
«Право»
2025

УДК [13+16+159.955](07)
К84

У к л а д а ч і:
О. Г. Данильян, О. М. Юркевич

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 2 від 05.05.2025)*

Критичне мислення : навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти першого (бакалавр.) рівня вищої освіти галузі знань 29 «Міжнар. відносини» спец. 291 «Міжнар. відносини, сусп. комунікації та регіональні студії» / уклад.: О. Г. Данильян, О. М. Юркевич ; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого – Харків : Право, 2025. – 32 с.

© Данильян О. Г., Юркевич О. М.,
укладання, 2025

ВСТУП

У процесі реалізації завдань гуманітарної освіти провідне значення має набуття пізнавальних навичок, здатності до самостійного та активного навчання здобувачами вищої освіти. У сучасних умовах особливо важливими є предметні компетентності та результати навчання, які можуть бути застосовані у професійній та громадській діяльності.

Посібник спрямований на оптимізацію організації навчальної діяльності здобувачів вищої освіти під час опанування курсу критичного мислення, здійснення всебічного якісного педагогічного контролю, основним завданням якого є спрямовуючий вплив на процес навчання через встановлення ефективного зв'язку між здобувачем освіти та викладачем.

Видання сприятиме набуттю здобувачами вищої освіти необхідних підсумкових результатів навчання, засвоєнню суттєвих характеристик логічної правильності критичного мислення, алгоритму критики, системного аналізу та оцінки проблемних міркувань, структури аргументу та видів резонів, різновидів логічних помилок та способів їх уникнення.

Опанувавши курс з критичного мислення, здобувач вищої освіти повинен **знати**:

- сутність і значення критичного мислення в правовій площині міжнародних відношень;
- критерії істинності суджень, розрізнення істини і хибності на усіх етапах критики проблемного міркування;
- характеристики правильного мислення, розуміння, аналізу, оцінки та критики щодо права і міжнародної комунікації;
- структури аргументів та контраргументів;
- правила логічного аналізу та оцінки різних видів резонів; метод діаграмування при аналізі компонентів структури аргументу;
- особливості герменевтичного підходу та контекстуального аналізу, причин непорозуміння щодо комунікативного тексту;
- основи інтеррогативної логіки, структури питально-відповідної системи комунікації; способи визначень помилок у запитаннях та відповідях, встановлення їх логічного значення та удосконалення форми;

- логічну теорію умовиводів для аналізу, оцінки та критики структури та висновлювання в аргументації;
- логічну теорію доведення в процесі критики аргументації в комунікативній ситуації;

уміти:

- застосовувати основні закони логіки для аналізу і критики проблемного міркування;
- визначати типові логічні помилки у дефініціях та класифікаціях понять, способи їх усунення;
- здійснювати логічний аналіз суджень як компонентів структури аргументу, використовувати метод формалізації;
- логічно правильно мислити, аналізувати та критично оцінювати істинність або хибність висловленої думки;
- визначати структуру аргументу та особливості контраргументації;
- використовувати різні види резонів та принципи їх оцінювання;
- визначати та усувати некоректні запитання (питання-пастки) та неправильні відповіді, зокрема, у галузі права в міжнародних відносинах;
- застосовувати правила доведення як інструменти критики висловлювання;
- використовувати класифікацію логічних помилок при критиці на етапах логічного аналізу, оцінки та удосконалення проблемного міркування.

Важливо зазначити, що метою навчальної дисципліни «Критичне мислення» є формування у здобувачів вищої освіти системи знань, умінь і навичок з логічної культури критичного мислення і предметних компетентностей інтелектуальної діяльності майбутніх фахівців у сфері міжнародних відносин та суспільної комунікації.

Посібник розрахований на всіх тих, хто прагне поглибити знання про культуру критичного мислення в аспекті ціннісних установок, контекстуального підходу при розумінні проблемних питань в комунікації, з застосуванням формальнологічних методів аналізу. В тому числі, освоїти логічний стандарт критики при формуванні стратегії розв'язання проблемних ситуацій, технологію виявлення та подолання софістичних пасток.

ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тематика навчально- го курсу	Обсяг у годинах			
		Усього	У тому числі		
			Лекції	Практичні заняття, семінарські заняття, колоквиуми тощо	Самостій- на робота
	Модуль 1. Критичне мислення як логічна теорія.				
1.	Тема 1. Логіка і критичне мислення.	6	2	2	2
2.	Тема 2. Проблемне міркування: логічні засади критики	8	2	2	4
3.	Тема 3. Поняття як елементарна форма думки.	14	2	4	8
	<i>Разом</i>	28	6	8	14
	Модуль 2. Аргументи та резони: аналіз та оцінка логічних форм.				
4.	Тема 1. Судження як логічна форма.	16	4	4	8
5.	Тема 2. Аргументи та резони.	8	2	2	4
6.	Тема 3. Оцінка міркування.	6	2	2	2
	<i>Разом</i>	30	8	8	14

№ п/п	Тематика навчально- го курсу	Обсяг у годинах			
		Усього	У тому числі		
			Лекції	Практичні заняття, семінарські заняття, колоквіуми тощо	Самостій- на робота
	Модуль 3. Оцінка висновку і критика міркування.				
7.	Тема 1. Оцінка висновку. Дедуктивні міркування.	16	4	6	6
8.	Тема 2. Недедуктивні умовиводи.	8	2	2	4
9.	Тема 3. Доведення. Критика аргументованого міркування.	8	2	2	4
	<i>Разом</i>	32	8	10	14
	Усього годин / кредитів ECTS	90/3,0	22	26	42

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри філософії
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № 13 від 12.05.2025 р.)

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ»

I. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЛОГІЧНА ТЕОРІЯ

Логіка і критичне мислення

Поняття про критичне мислення. Некритичне мислення. Алогізми. Формальна і неформальна логіка. Абстрактне і конкретне мислення. Мислення і мова. Основні принципи критичного мислення. Структура процесу (алгоритм) критичного мислення. Значення критичного мислення для юристів.

Проблемне міркування та логічні засади критики

Поняття проблемного міркування. Способи виявлення проблеми: змістовний і формальний. Основні закони логіки: закон тотожності, закон непротириччя, закон виключеного третього, закон достатньої підстави.

Поняття як елементарна форма думки

Логічна структура понять. Види понять за обсягом і змістом. Відношення між поняттями. Діаграми Ейлера-Венна. Логічні операції з поняттями. Операції з класами як множинами. Поділ поняття: правила і види. Класифікація. Дефініція поняття: правила і види.

II. АРГУМЕНТИ ТА РЕЗОНИ: АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЛОГІЧНИХ ФОРМ

Судження як логічна форма

Судження і речення. Загальна класифікація суджень. Види категоричних суджень за кількістю і якістю. Розподіленість термінів у категоричних судженнях. Відношення між категоричними судженнями. Логічний квадрат. Релятивні та екзистенційні судження. Види складних суджень. Таблиця істинності. Модальні судження. Логіка норм.

Аргументи та резони

Поняття і структура аргументу. Поняття резону. Види резонів. Контраргументи і контррезони. Метод діаграмування в аналізі аргументу і резонів. Види і техніка діаграм. Сила аргументу. Розуміння міркування: семіотичний трикутник та «герменевтичне коло». Контекстуальний аналіз. Природні витоки нерозуміння міркувань.

Оцінка міркування

Поняття про цінності. Критерії і види оцінки аргументу. Оцінка постановки запитання. Інтеррогативна логіка. Структура запитання. Правила постановки запитань. Види запитань. Оцінка як реакція на запитання. Некоректні запитання (питання-пастки). Види відповідей на запитання. Особливості постановки запитань і відповідей на них у галузі права.

ІІІ. ОЦІНКА ВИСНОВКУ І КРИТИКА МІРКУВАННЯ

Оцінка висновку. Дедуктивні умовиводи

Загальна класифікація умовиводів. Структура і характер висновку в умовиводах. Безпосередні умовиводи: перетворення, обернення, протиставлення предикатів. Категоричний силігізм: структура, аксіома та загальні правила побудови. Фігури і модуси категоричного силігізму. Складні силігізми: суто умовний, умовно-категоричний, еквівалентно-категоричний, розділово-категоричний, умовно-розділовий. Ентимема. Полісилігізм: структура і види. Складноскорочені силігізми.

Недедуктивні умовиводи

Поняття про індукцію. Структура і характер висновку індуктивного умовиводу. Повна і неповна індукція. Методи наукової індукції

(канони Бекона-Мілля). Традукція (умовиводи за аналогією): структура і характер висновку. Види традуктивних умовиводів: аналогія предметів та аналогія відношень; строга і нестрога аналогія. Аналогія права і аналогія закону.

Критика аргументованого міркування

Доведення. Структура і види доведення. Правила і помилки в доведенні. Гіпотеза. Поняття про спростування. Види спростувань. Підстави і сутність критики. Алгоритм критики. Класифікація логічних помилок. Маніпуляція і критичне мислення.

ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

I. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЛОГІЧНА ТЕОРІЯ

Тема 1. Логіка і критичне мислення

Практичне заняття 1

П л а н

1. Поняття про критичне мислення.
2. Некритичне мислення. Алогізми.
3. Формальна і неформальна логіка.
4. Абстрактне і конкретне мислення. Мислення і мова.
5. Основні принципи критичного мислення.
6. Структура процесу (алгоритм критичного мислення).
7. Значення критичного мислення для юристів.

Питання

1. Що таке мислення? Чим воно відрізняється від інших психічних процесів?
2. Що таке критичне мислення? Чим воно відрізняється від некритичного?
3. Визначте що таке алогізм? Які види алогізмів вам відомі?
4. Визначте логіку як науку, в чому її об'єкт і предмет?
5. Назвіть етапи розвитку логіки як науки. Хто є основоположником формальної логіки?
6. Порівняйте характеристики формальної і неформальної логіки. В чому особливість їх методів?
7. Охарактеризуйте абстрактне і конкретне мислення, порівняйте їх загальні характеристики.
8. Як пов'язані мислення і мова? В чому суть теорії знаків? Які є види знаків?
9. Визначте, що таке семіотика. Назвіть та охарактеризуйте три рівні семіотичного аналізу.
10. Які є принципи критичного мислення?

11. Назвіть елементи структури (алгоритм) процесу критичного мислення.

12. В чому полягає значення критичного мислення для юридичної практики?

Тема 2. Проблемне міркування та логічні засади критики

Практичне заняття 2

П л а н

1. Поняття проблемного міркування.
2. Способи виявлення проблеми: змістовний і формальний.
3. Закон тотожності.
4. Закон непротиріччя.
5. Закон виключеного третього.
6. Закон достатньої підстави.

Питання

1. Визначте що таке міркування та проблемне міркування.
2. Охарактеризуйте змістовний спосіб виявлення проблеми.
3. В чому особливість формального способу виявлення проблеми?
4. Що таке закони логіки? Чим вони відрізняються від законів природи?
5. Дайте визначення і назвіть умови дії логічного закону тотожності. Які бувають порушення цього закону?
6. В чому полягає закон непротиріччя? Назвіть умови його дії та можливі порушення.
7. Визначте закон виключеного третього, умови та обмеження його дії, а також можливі порушення.
8. В чому полягає закон достатньої підстави? Хто його автор? Назвіть можливі порушення цього закону.
9. Яке значення логіки та логічних законів при критичному мисленні?

Тема 3. Поняття як елементарна форма думки

Практичні заняття 3, 4

П л а н

1. Логічна структура понять.
2. Види понять за обсягом і змістом.
3. Відношення між поняттями. Діаграми Ейлера-Венна.
4. Логічні операції з поняттями. Операції з класами як множинами.
5. Поділ поняття: правила і види.
6. Класифікація.
7. Дефініція поняття: правила і види.

Питання

1. Що таке поняття як форма думки? Яка логічна структура понять?
2. Надайте класифікацію понять за обсягом, наведіть відповідні приклади.
3. Надайте класифікацію понять за змістом, наведіть відповідні приклади.
4. В чому полягає закон зворотного відношення між обсягом і змістом понять?
5. Який логічний критерій співвідносності понять? Які є види сумісних понять? Наведіть приклади.
6. Назвіть види несумісних понять. Наведіть відповідні приклади.
7. Використайте діаграми Ейлера-Венна для позначення відношень між поняттями.
8. Які є логічні операції з класами як множинами? Охарактеризуйте їх та наведіть приклади.
9. Визначте логічну операцію поділу понять. Завдяки яким правилам здійснюється суворий поділ?
10. Назвіть види поділу і наведіть відповідні приклади.
11. Що таке класифікація понять? Які види класифікації понять вам відомі?

12. Визначте логічну операцію дефініції понять. Які логічні правила обумовлюють строге визначення?

13. Назвіть види визначення понять, охарактеризуйте їх, наведіть приклади.

Поточна контрольна робота за матеріалом I розділу.

II. АРГУМЕНТИ ТА РЕЗОНИ: АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЛОГІЧНИХ ФОРМ

Тема 4. Судження як логічна форма

Практичні заняття 5, 6

П л а н

1. Судження і речення. Загальна класифікація суджень.
2. Види категоричних суджень за кількістю і якістю.
3. Розподіленість термінів у категоричних судженнях.
4. Відношення між категоричними судженнями. Логічний квадрат.
5. Релятивні та екзистенційні судження.
6. Види складних суджень. Таблиця істинності.
7. Модальні судження. Логіка норм.

Питання

1. Визначте судження як логічну форму. Чим відрізняються граматична структура речення та логічна структура судження? Які речення не висловлюють судження?

2. Надайте загальну класифікацію суджень.

3. Що таке категоричне судження? Яка його логічна структура?

4. Які є види категоричних суджень за кількістю і якістю? Наведіть відповідні приклади.

5. Що таке розподіленість термінів у категоричних судженнях?

6. Які бувають види відношень між категоричними судженнями? Яке логічне значення отримують судження у певних відношеннях?

7. Застосуйте фігуру логічного квадрату для аналізу відношень між категоричними судженнями.

8. Визначте що таке релятивні судження. Які є види релятивних суджень за кількістю і якістю?

9. Що таке екзистенційне судження? Наведіть приклади.

10. Яка структура складних суджень? Від чого залежить істинність складних суджень?

11. Які є види складних суджень? Охарактеризуйте їх у порівнянні за допомогою таблиці істинності складних суджень.

12. Що таке модальність суджень? Які види модальності вам відомі?

13. Охарактеризуйте логіку норм. Які деонтичні поняття в ній досліджуються?

14. Охарактеризуйте судження як форму аргументу або резону.

Тема 5. Аргументи та резони

Практичне заняття 7

П л а н

1. Поняття і структура аргументу.
2. Поняття резону. Види резонів.
3. Контраргументи і контррезони.
4. Метод діаграмування в аналізі аргументу і резонів. Види і техніки діаграм.
5. Сила аргументу.
6. Розуміння міркування: семіотичний трикутник та «герменевтичне коло».
7. Контекстуальний аналіз. Природні витоки нерозуміння міркувань.

Питання

1. Визначте що таке аргумент. Яка структура аргументу?
2. Охарактеризуйте що таке резон? Яке місце резону в структурі аргументу?
3. Які є види резонів? Наведіть приклади.

4. Що таке контраргумент? В яких випадках він використовується? Яке логічне відношення аргументу і контраргументу?

5. Визначте поняття контррезону. Яке співвідношення контррезону щодо контраргументу?

6. В чому полягає метод діаграмування? Як він використовується при аналізі аргументу та резонів?

7. Які є види діаграм? Наведіть приклади різних видів діаграм.

8. Що таке сила аргументу? Як вона визначається та яке вона має логічне значення?

9. Що таке розуміння як людська здібність? Як співвідносяться розуміння і нерозуміння?

10. Поясніть структуру семіотичного трикутника. Для чого ця фігура використовується?

11. Що таке «герменевтичне коло»? Яке воно має методологічне значення для розуміння?

12. Охарактеризуйте метод контекстуального аналізу. Як він використовується в герменевтиці?

Тема 6. Оцінка міркування

Практичне заняття 8

П л а н

1. Поняття про цінності. Критерії і види оцінки аргументу.
2. Оцінка постановки запитання. Інтеррогативна логіка.
3. Структура запитання. Правила постановки запитань.
4. Види запитань. Оцінка як реакція на запитання.
5. Некоректні запитання (питання-пастки).
6. Види відповідей на запитання.
7. Особливості постановки запитань і відповідей на них у галузі права.

Питання

1. Що таке цінності? Яке значення мають цінності при критичному мисленні?

2. Які є критерії і види оцінки аргументів?
3. Що досліджується в інтеррогативній логіці?
4. Що таке запитання з логічної точки зору? Чи є запитання судженням?
5. Яка структура запитання? Що є логічною передумовою запитання?
6. Назвіть правила постановки запитань.
7. Які є види запитань? Як вони оцінюються?
8. Які бувають некоректні запитання (запитання-пастки)? Наведіть приклади некоректних запитань.
9. Які є види відповідей на запитання?
10. Які відповіді на запитання є некоректними?
11. Охарактеризуйте особливості постановки запитань та відповідей на них у галузі права.

Поточна контрольна робота за матеріалом II розділу.

III. ОЦІНКА ВИСНОВКУ І КРИТИКА МІРКУВАННЯ

Тема 7. Оцінка висновку. Дедуктивні умовиводи

Практичне заняття 9, 10, 11

П л а н

1. Поняття про умовивід. Загальна класифікація умовиводів. Структура і характер висновку в умовиводах.
2. Безпосередні умовиводи: перетворення, обернення, протиставлення предикатів.
3. Категоричний силогізм: структура, аксіома та загальні правила побудови.
4. Фігури і модуси категоричного силогізму.
5. Складні силогізми: суто умовний, умовно-категоричний, еквівалентно-категоричний, розділово-категоричний, умовно-розділовий.
6. Ентимема.
7. Полісилогізм: структура і види. Складноскорочені силогізми.

Питання

1. Визначте що таке умовивід. Яка загальна структура умовиводу?
2. Надайте загальну класифікацію умовиводів за структурними відмінностями та за характером висновку.
3. Що таке дедукція? Які є види дедуктивних умовиводів?
4. Яка структура безпосередніх умовиводів? Охарактеризуйте види безпосередніх умовиводів (перетворення, обернення, протиставлення предикатів). Наведіть приклади.
5. Що таке силогізм? Що таке категоричний силогізм? Назвіть елементи його структури.
6. Надайте визначення аксіоми і загальних правил побудови категоричного силогізму.
7. Охарактеризуйте фігури і модуси категоричного силогізму. Визначте правила кожної фігури. Наведіть приклади цих логічних форм.
8. Що таке складні силогізми? Яка їх структура? Надайте класифікацію складних силогізмів.
8. Охарактеризуйте суто умовний силогізм, наведіть відповідні приклади.
9. Яка структура і модуси умовно-категоричного силогізму? Наведіть приклади.
10. Охарактеризуйте еквівалентно-категоричний силогізм. Наведіть приклади його побудови.
11. Яка структура розділово-категоричного силогізму? Наведіть приклади його різних модусів.
12. Що таке лема? Які є види лематичних умовиводів? Наведіть відповідні приклади.
13. Визначте що таке ентимема. Які є види ентимем?
14. Що таке полісилогізм? Яка його структура і види?
15. Які є види скорочень полісилогізму?

Тема 8. Недедуктивні умовиводи

Практичне заняття 12

П л а н

1. Поняття про індукцію. Структура і характер висновку індуктивного умовиводу.

2. Повна і неповна індукція.
3. Методи наукової індукції (канони Бекона-Мілля).
4. Традукція (умовиводи за аналогією): структура і характер висновку. Види традуктивних умовиводів: аналогія предметів та аналогія відношень; строга і нестрога аналогія.
5. Аналогія права та аналогія закону.

Питання

1. Що таке індукція? Яка структура індуктивного умовиводу? Який характер висновку індуктивного умовиводу? Чим відрізняється індукція від дедукції?
2. Що таке повна індукція? Яка її структура і характер висновку? Наведіть приклади.
3. Що таке неповна індукція? Яка її структура і характер висновку?
4. Які є види неповної індукції? Що таке популярна індукція? Наведіть приклади.
5. Чим наукова індукція відрізняється від популярної? Як відрізняються їх висновки?
6. Охарактеризуйте методи наукової індукції (канони Бекона-Мілля).
7. Що таке традукція? В чому традукція відрізняється від дедукції та індукції? Яка структура умовиводу за аналогією? Який характер висновку традуктивного умовиводу?
8. Назвіть види аналогії. Чим вони відрізняються один від одного? Наведіть приклади аналогії різних видів.
9. В чому полягає логічна характеристика аналогії права? Наведіть приклади аналогії права.
10. В чому полягає логічна характеристика аналогії закону? Наведіть відповідні приклади.

Тема 9. Критика аргументованого міркування

Практичне заняття 13

П л а н

1. Поняття про доведення. Структура доведення.

2. Види доведення.
3. Правила і помилки в доведенні.
4. Гіпотеза.
5. Поняття про спростування. Види спростувань.
6. Підстави і сутність критики. Алгоритм критики.
7. Класифікація логічних помилок.
8. Маніпуляція і критичне мислення.

Питання

1. Що таке доведення? Яка загальна логічна структура доведення?
2. Порівняйте структуру доведення і структуру умовиводу. В чому вони подібні і відмінні?
3. Охарактеризуйте пряме доведення. Наведіть приклад.
4. Що таке непряме доведення? Яка його структура? Чим відрізняється непряме доведення від прямого доведення?
5. Назвіть правила доведення щодо тези. Які бувають порушення цих правил?
6. Назвіть правила доведення щодо аргументів. Які бувають порушення цих правил? Наведіть приклади.
7. Назвіть правила доведення щодо демонстрації. Які бувають порушення цих правил?
8. Що таке гіпотеза? Яка структура і види гіпотез?
9. Що таке спростування? Які є види спростувань? Як спростування пов'язане з критикою?
10. Назвіть підстави і сутність критики. В чому полягає алгоритм критики?
11. Зробіть класифікацію логічних помилок. Який алгоритм критики повинно використовувати у випадках конкретних логічних помилок?
12. В чому сутність софістичних помилок? Що таке маніпуляція? Як критичне мислення діє проти маніпуляції?

Поточна контрольна робота за матеріалом III розділу.

ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Опис навчальної дисципліни

Курс	Рівень освіти, галузь знань, спеціальність, спеціалізація	Дидактична структура та кількість годин
Кількість кредитів ЄКТС: 3	Рівень освіти – перший (бакалаврський) рівень	Модуль 1 Лекції: 6 Практичні заняття: 8 Самостійна робота: 14
Кількість модулів: 3	Галузь знань – 29 «Міжнародні відносини»	Модуль 2 Лекції: 8 Практичні заняття: 8 Самостійна робота: 14
Загальна кількість годин: 90	Спеціальність – 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»	Модуль 3 Лекції: 8 Практичні заняття: 10 Самостійна робота: 14
Тижневих годин: 4	Спеціалізація – «Міжнародні відносини»	Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (залік)

Форми самостійної роботи:

підготовка до практичних занять,
самостійне вивчення додаткової літератури та
додаткових питань,
робота з інформаційними ресурсами,
підготовка до заліку або іспиту згідно з переліком розроблених
кафедрою питань.

Види навчальних занять:

лекції,
практичні заняття.

Види контролю знань здобувачів вищої освіти:

Залік.

Вид контролю: залік

Контроль знань здобувачів вищої освіти у рамках навчальної дисципліни здійснюється з урахуванням бально-рейтингової системи.

Розподіл балів між формами організації навчального процесу і видами контрольних заходів

Поточний контроль			Індивідуальна робота	Сума (залік без оцінки)
Модуль 1	Модуль 2	Модуль 3	10	100
30	30	30		

Підсумки поточного контролю проставляються у відомість за накопичувальним принципом і є підставою для отримання здобувачем вищої освіти заліку з навчальної дисципліни. Якщо здобувач вищої освіти набрав протягом семестру за підсумками поточного контролю менше 60 балів, то залік не складено.

Шкала підсумкового педагогічного контролю (залік)

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НЮУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	зараховано	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками		80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків		70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	не зараховано	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов’язковий повторний курс		0 – 34

Формами контролю знань здобувачів вищої освіти є поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль знань здобувачів вищої освіти включає:

– контроль якості засвоєння здобувачами вищої освіти програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне, письмове або експрес-опитування, вирішення практичних завдань, участь у розробці кейсу, захист есе або реферату за ініціативи здобувача вищої освіти. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки здобувача. У ході практичного заняття здобувач може отримати оцінку за чотирибальною шкалою (0, 3, 4, 5);

– контроль якості засвоєння здобувачами вищої освіти програмного матеріалу навчальної дисципліни, що проводиться наприкінці модулів у формі колоквиумів.

Впродовж семестру здобувачі вищої освіти виконують завдання для самостійної роботи (підготовка презентації, есе, реферату тощо). Максимальна кількість балів за самостійну роботу – 20 балів.

Формою підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни є залік. Мінімальна кількість балів для отримання заліку – 60.

Критерії оцінювання результатів навчання:

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті	Max 5	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі окремі несуттєві недоліки.
	4	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки.
	3	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Тестування/контрольна робота/колоквіум	Max 10	Результати опрацювання матеріалу високі, можлива незначна кількість несуттєвих помилок.
	6	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Оцінка індивідуальної роботи здобувача вищої освіти Реферат	Max 10	Виконані всі вимоги до написання реферату: проведений професійний пошук, оброблення та аналіз інформації з різних первинних та вторинних джерел; визначена проблема й обґрунтована її актуальність; зроблений аналіз різних поглядів на проблему науковців; сформульовані чіткі завдання дослідження; логічно викладена власна позиція; зміст реферату відповідає темі, що розкрита повністю; сформульовані висновки відповідно до завдань; витриманий обсяг реферату; дотримані вимоги до зовнішнього оформлення.
	5	Вимоги до написання реферату виконані частково: проведений професійний пошук, оброблення та аналіз інформації з первинних та вторинних джерел з окремими порушеннями; не повною мірою обґрунтовано актуальність проблеми, висновки не чіткі; наявні певні неточності у викладенні матеріалу; вимоги щодо оформлення реферату дотримані не в повному обсязі.

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
	Min 0	Реферат підготовлено з великою кількістю помилок: оброблений не значний масив первинних та вторинних джерел; тема розкрита фрагментарно та нелогічно; немає висновків; вимоги щодо оформлення реферату не дотримані.
Стаття	Max 10	Глибоке знання проблем, пов'язаних з темою дослідження. Вільне володіння матеріалом, вміння самостійно й творчо мислити, знаходити, узагальнювати, аналізувати матеріал, робити самостійні теоретичні і практичні висновки. У статті представлені всі структурні елементи необхідні для такого різновиду наукових робіт, тема розкрита логічно та збалансовано. Оформлення статті відповідає вимогам наукового видання.
	Min 0	Тема статті висвітлена поверхнево, з великою кількістю логічних та фактологічних помилок. У статті відсутні основні структурні елементи необхідні для такого різновиду наукових робіт. Оформлення статті не відповідає вимогам наукового видання.

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Тези доповіді	Max 8	Глибоке знання проблем, пов'язаних з темою дослідження. У тезах представлені всі структурні елементи необхідні для такого різновиду наукових робіт, тема розкрита логічно та збалансовано. Оформлення тез відповідає вимогам наукового заходу.
	Min 0	Тема тез висвітлена поверхнево, з великою кількістю логічних та фактологічних помилок. У тезах відсутні основні структурні елементи необхідні для такого різновиду наукових робіт. Оформлення тез не відповідає вимогам наукового заходу.
Есе	Max 6	Есе виконано самостійно, сумлінно та добросовісно. Містить ключову ідею, що розкривається у змісті роботи на конкретних прикладах із життєдіяльності суспільства, підходах науковців, але з формуванням та наведенням автором власного ставлення до досліджуваного питання.
	4	Есе фрагментарно розкриває ключову ідею, містить методологічні помилки, недостатнє обґрунтування досліджуваного питання.
	Min 0	Тема есе не розкрита або в ній виявлено некоректні запозичення (плагіат).
Залік	Max 100	Відмінне володіння матеріалом із дисципліни.
	Min 60	Достатнє засвоєння матеріалу з дисципліни.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Поняття про критичне мислення. Некритичне мислення. Алогізми.
2. Поняття про мислення. Абстрактне і конкретне мислення, їх загальні характеристики.
3. Основні принципи критичного мислення. Структура процесу (алгоритм) критичного мислення.
4. Мислення і мова. Семіотика.
5. Значення критичного мислення для юристів.
6. Поняття проблемного міркування. Способи виявлення проблеми: змістовний і формальний.
7. Логічний закон тотожності, його значення для критичного мислення.
8. Логічний закон непротиріччя, його значення для критичного мислення.
9. Логічний закон виключеного третього, його значення для критичного мислення.
10. Логічний закон достатньої підстави, його значення для критичного мислення.
11. Поняття як елементарна логічна форма критичного мислення. Логічна структура понять. Закон зворотного відношення між змістом і обсягом понять.
12. Види понять за обсягом
13. Види понять за змістом.
14. Відношення між поняттями. Діаграми Ейлера – Венна.
15. Логічні операції з поняттями. Операції з класами як множинами.
16. Поділ понять: правила і види.
17. Класифікація понять.
18. Правила дефініції понять.
19. Види прямої дефініції.
20. Види непрямої дефініції.
21. Судження як логічна форма аргументу в критичному мисленні. Загальна класифікація суджень.
22. Види категоричних суджень за кількістю і якістю.
23. Розподіленість термінів в категоричних судженнях.

24. Відношення між категоричними судженнями. Логічний квадрат.
25. Релятивні та екзистенційні судження.
26. Види складних суджень. Таблиця істинності.
27. Модальні судження. Логіка норм.
28. Поняття і структура аргументу. Сила аргументу.
29. Поняття резону. Види резонів.
30. Контраргументи і контррезони. Метод діаграмування в аналізі аргументів і резонів.
31. Розуміння міркування: семіотичний трикутник та «герменевтичне коло».
32. Контекстуальний аналіз. Природні витоки нерозуміння міркувань.
33. Поняття цінності. Критерії і види оцінки аргументу.
34. Оцінка постановки запитання. Інтеррогативна логіка.
35. Правила запитань. Види запитань.
36. Некоректні запитання, їх види.
37. Види відповідей.
38. Оцінка висновку в умовиводах. Загальна класифікація умовиводів.
Структура і характер висновку в умовиводах.
39. Безпосередні умовиводи: перетворення, обернення, протиставлення предикатові.
40. Категоричний силлогізм: структура, аксіома та загальні правила побудови.
41. I фігура категоричного силлогізму: правила і модуси.
42. II фігура категоричного силлогізму: правила і модуси.
43. III фігура категоричного силлогізму: правила і модуси.
44. IV фігура категоричного силлогізму: правила і модуси.
45. Складні силлогізми: суто умовний, умовно-категоричний, еквівалентно-категоричний, розділово-категоричний, умовно-розділовий.
46. Ентимема і полісиллогізми.
47. Структура і характер висновку індуктивного умовиводу.
48. Повна і неповна індукції.
49. Методи наукової індукції (канони Бекона – Мілля).
50. Традукція (умовиводи за аналогією): структура і характер висновку. Види традуктивних умовиводів: аналогія предметів та аналогія відношень; строга і нестрога аналогія.

51. Поняття про доведення. Структура доведення.
52. Правила і помилки в доведенні щодо тези.
53. Правила і помилки в доведенні щодо аргументів.
54. Правила і помилки в доведенні щодо демонстрації (форми обґрунтування).
55. Види доведення.
56. Гіпотеза: структура і види.
57. Критика і спростування. Види спростувань.
58. Підстави і сутність критики. Алгоритм критики.
59. Класифікація логічних помилок.
60. Маніпуляція і критичне мислення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

Канеман Д. Мислення швидке й повільне. Київ: «Наш формат», 2017. 480 рс.

Конверський А. Є. Логіка. Підручник для студентів юридичних факультетів. 8-ме вид. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 352 рс.

Конверський А. Є. Критичне мислення. Підручник для студентів навчальних закладів вищої освіти усіх спеціальностей. К.: Центр навчальної літератури, 2018. 344 рс.

Логіка для правознавців / В. М. Кравець, О. І. Гвоздік, О. О. Бандура, та ін. Київ, 2016. 148 рс.

Логіка : підручник / О. М. Юркевич, С. В. Качурова, О. П. Невельська-Гордєєва та ін. ; за заг. ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2022. 220 рс.

Логіка: посіб. для підготовки до іспиту / Юркевич О. М., Павленко Ж. О., Невельська-Гордєєва О. П. та ін. / відп. ред. О. М. Юркевич. 2-ге вид., випр. та доп. Харків : Право, 2018. 132 рс.

Хоменко І. В. Логіка. Теорія та практика. Підручник. Київ: Центр навчальної літератури. 2019. 400 рс.

Logic : training manual for test and examination preparation / O. G. Danilyan, O. M. Yurkevych, Zh. O. Pavlenko and otherst. Kharkiv : Pravo, 2022. 138 p.

Додаткова література

Горохова І. В. Значущість критичного мислення для сучасних суспільства та освіти. *Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди «Філософія»*. Харків: ХНПУ, 2014. Вип. 42. С. 226–240.

Горохова І. В. Критичне мислення як предмет філософського дослідження. *Політологічний вісник*. Київ: ВАДЕКС, 2015. Вип. 77. С. 56–67.

Громова Н. М. Проблема критичного мислення у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. 2014. Вип. 3. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33688326.pdf>.

Тягло О. В. Логіка юридичних міркувань. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 349–353.

Юридична аргументація. Логічні дослідження : монографія / О. М. Юркевич та ін. / за заг. ред. О. М. Юркевич. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2015. 336 рс.

Юркевич О. М. Логічний інструментарій у правознавстві та правозастосуванні. *Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій: монографія* / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін.; за ред. О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2020. С. 248–266.

Юркевич О. М. Комплексний характер логіки в юридичній методології. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія. 2019. № 1(40). С. 39–49.

Юркевич О. М. Логічні аспекти юридичної герменевтики. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія. 2019. № 3(42) С. 34–44.

Юркевич О. М. Логічні методи висновлення в гуманітарному пізнанні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Філософія. Філософські перипетії». 2019. № 61(2019). С. 112–116.

Юркевич О. М. Раціональність аргументації: логічні правила та значення. *Вісник Національного юридичного університету імені*

Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, соціологія, політологія. 2021. № 1(48). С. 70–81.

Юркевич О. М. Аргументація юридична. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т 2: Філософія права* / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. С. 64–67.

Yurkevych, Olena M.; Pavlenko, Zhanna O.; Trofymenko, Volodymyr A. History of the development of hermeneutic logic. *Revista Notas Históricas y Geográficas*, número 26 Enero-Junio 2021. P. 01–28. <https://revistanotashistoricasygeograficas.cl/carga/wp-content/uploads/2021/04/1-Olena-et-al-Notas-1-2021.pdf>.

Інтернет-ресурси

Електронний архів-репозитарій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/782>.

Офіційний веб-сайт Національної академії правових наук України. URL: <http://www.aprnu.kharkiv.org/>.

Офіційний веб-сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua/>.

Офіційний веб-сайт Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/>.

Офіційний веб-сайт інституту філософії імені Г. С. Сковороди. URL: <http://www.filosof.com.ua/>.

СЕНМК

Стандартизований навчально-методичний комплекс кафедри філософії. URL: <https://library.nlu.edu.ua/senmk/itemlist/category/120-kafedra-filosofii.html>.

НЕІК

Навчальний електронний інформаційний комплекс кафедри філософії. URL: <https://neik.nlu.edu.ua/moodle/course/view.php?id=1231>.

ЗМІСТ

Вступ	3
Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять та самостійної роботи.....	5
Програма навчальної дисципліни «Критичне мислення».....	7
Плани практичних занять.....	10
Поточний та підсумковий контроль знань здобувачів вищої освіти	20
Список літератури.....	28

Навчальне видання

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ

Навчально-методичний посібник

для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 29 «Міжнародні відносини»
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»

У к л а д а ч і:

Данильян Олег Геннадійович
Юркевич Олена Миколаївна

Відповідальний за випуск *О. Г. Данильян*
Редактор *Л. М. Рибалко*

Підписано до друку 05.06.2024. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1. Тираж 100 прим.

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84

Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

Е-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua

Е-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017